

Avizul Comitetului Economic și Social European privind situația locurilor de muncă în agricultură

(2008/C 120/06)

La 13 martie 2007, în conformitate cu articolul 29 A din Normele de aplicare a Regulamentului de procedură, Biroul Comitetului a hotărât elaborarea unui aviz cu privire la

Situația locurilor de muncă în agricultură.

Secțiunea pentru agricultură, dezvoltare rurală și protecția mediului, însărcinată cu pregătirea lucrărilor Comitetului pe această temă, și-a adoptat avizul la 31 octombrie 2007. Raportor: dl Wilms.

În cea de-a 440-a sesiune plenară, care a avut loc la 12 și 13 decembrie (ședința din 13 decembrie), Comitetul Economic și Social European a adoptat prezentul aviz cu 96 de voturi pentru, 1 vot împotriva și 3 abțineri.

1. Rezumat

1.1 Prin Comunicarea „Ocuparea forței de muncă în regiunile rurale: acoperirea deficitului de locuri de muncă”⁽¹⁾, Comisia a adus o contribuție fundamentală la discuția privind situația locurilor de muncă în agricultură, care constituie un factor important pentru crearea și garantarea locurilor de muncă în regiunile rurale.

1.2 Transformarea structurală a agriculturii continuă. Vor fi afectați de aceasta sute de mii de lucrători din agricultură, care își vor pierde locul de muncă sau ale căror condiții de viață se vor schimba. Cu toate acestea, comunicarea nu ia în considerare aproape deloc o parte importantă a situației locurilor de muncă din agricultură, și anume cea care îi privește pe lucrătorii agricoli și, în special, pe lucrătorii sezonieri și cei migranți.

1.3 Acest lucru este regretabil dacă se ține seama de eforturile depuse de Comisie cu ocazia Anului mobilității lucrătorilor (2006). Cei aproximativ 4 milioane de lucrători sezonieri și cu fracțiune de normă — dintre care circa 2 milioane de lucrători migranți — angajați în fiecare an în sectorul agricol indică gradul înalt de mobilitate și flexibilitate din acest sector.

1.4 Munca sezonieră, în special în sectorul fructelor și legumelor, reprezintă un element structural în agricultură, fără de care nu poate fi realizată o gestionare eficientă și durabilă a terenurilor. Deoarece adesea necesarul de lucrători sezonieri nu poate fi acoperit cu mâna de lucru locală, lucrătorii sezonieri contribuie la dezvoltarea agriculturii în Europa.

1.5 Producția de alimente sănătoase reprezintă o contribuție valoroasă și esențială pentru viața noastră. Acest lucru implică și o remunerare echitabilă.

1.6 În ciuda unei rate înalte a șomajului în multe regiuni europene, se face auzită solicitarea de a aduce lucrători sezonieri suplimentari din Belarus, Ucraina și alte țări. Piața forței de muncă din UE trebuie dezvoltată într-un mod durabil din punct de vedere social, ceea ce înseamnă că fiecare persoană trebuie să aibă șansa de a-și câștiga existența prin muncă. Aceste șanse sunt limitate de mâna de lucru suplimentară ieftină din țări terțe.

1.7 Obiectivele de creștere pe care și le-a propus Uniunea Europeană nu pot fi atinse decât printr-o concurență echitabilă. Lucrătorii agricoli trebuie tratați în mod egal în toate privințele, independent de originea lor.

1.8 Piața agricolă a forței de muncă este caracterizată de o mobilitate înaltă. Aceasta corespunde obiectivelor Comisiei. Cu toate acestea, lucrătorii mobili nu pot fi dezavantajați. De aceea, integrarea politică și economică trebuie să fie urmată de integrarea socială. Pe termen scurt, CESE consideră că este nevoie de acțiune cu privire la următoarele aspecte:

- pentru toți lucrătorii migranți din Europa trebuie definite standarde minime referitoare la raporturile de muncă și condițiile de locuit;
- lucrătorii migranți trebuie să dobândească prin munca lor o protecție socială cuprinzătoare, incluzând și obținerea de drepturi la pensie de vârstă;
- lucrătorii sezonieri trebuie și ei integrați în scheme de calificare;
- lucrătorii migranți trebuie să fie informați despre condițiile de muncă și drepturile lor.

1.9 În agricultura europeană lipsește transparența cu privire la volumul locurilor de muncă și standardele sociale. De aici rezultă denaturări ale concurenței. Un instrument pentru a reinstitui concurența echitabilă este certificarea întreprinderilor după criterii sociale.

2. Introducere

Munca în agricultura europeană va continua cu siguranță să se schimbe. Munca cu fracțiune de normă și munca sezonieră afectează o parte importantă a lucrătorilor salariați. Lucrătorii migranți, care pleacă din localitatea lor de domiciliu și călătoresc la locurile de muncă, se confruntă cu condiții specifice. În principiu, această situație de ansamblu nu se va schimba în mod semnificativ în viitorul apropiat.

(1) COM (2006) 857 final, Comisia Comunităților Europene, Comunicarea Comisiei către Consiliu și Parlamentul European „Ocuparea forței de muncă în regiunile rurale: acoperirea deficitului de locuri de muncă”.

2.1 Evoluția muncii sezoniere în agricultură

2.1.1 Situația muncii din agricultură a constituit deja, adesea, tema unor avize ale CESE. Discuția privind lucrătorii migranți și sezonieri câștigă în importanță atât la nivel european, cât și în multe state membre. Între timp, cei trei actori importanți, reprezentanții angajatorilor, sindicatele și reprezentanții politici și ai administrației, se implică în această problemă în multe domenii și în cadrul multor acțiuni. Exemple în acest sens:

- multe sindicate agricole informează cu ajutorul unor materiale multilingve despre situația drepturilor din țările de destinație;
- în unele țări, partenerii sociali încheie acorduri colective adaptate lucrătorilor migranți și sezonieri;
- adeseori se oferă consultanță juridică lucrătorilor migranți, îndeosebi la semnarea contractului de muncă;
- unele guverne organizează mese rotunde cu partenerii sociali pentru îmbunătățirea situației lucrătorilor sezonieri și migranți;
- în urma intervențiilor partenerilor sociali, Comisia Europeană se ocupă acum de această problemă, încurajând din ce în ce mai mult proiectele partenerilor sociali în domeniul lucrătorilor migranți, atât la nivel european, cât și prin intermediul fondurilor sale, de exemplu prin îmbunătățirea condițiilor de locuit și de plasament pentru lucrătorii migranți.

2.1.2 S-a solicitat în repetate rânduri crearea unui Observator al Lucrătorilor Migranți și Sezonieri. Această solicitare a rămas însă fără efect. Culegerea și prezentarea de date clare privind situația locurilor de muncă din agricultură, precum și evaluarea acestora constituie o bază esențială pentru îmbunătățirea situației lucrătorilor.

2.2 Definiții

2.2.1 Caracterul ezitant al discuției privind tema muncii sezoniere în agricultură provine din lipsa de transparență și din prezentarea insuficientă a situației reale. Încă nu există cifre detaliate și clare despre volumul locurilor de muncă sezoniere în agricultură.

2.2.2 În agricultura Uniunii Europene muncesc circa 2 milioane de persoane cu fracțiune de normă, în calitate de lucrători sau angajatori. Circa 4 milioane de persoane au un loc de muncă precar. O parte dintre acestea lucrează cu fracțiune de normă, o altă parte sunt lucrători sezonieri pentru perioade care variază între câteva zile și 8 luni pe an. O mare parte din mâna de lucru sezonieră o reprezintă lucrătorii migranți; aceștia nu muncesc în localitatea lor de domiciliu și trebuie să traverseze frecvent granița pentru a ajunge la locul de muncă.

2.2.3 În ceea ce privește analiza cifrelor referitoare la angajați, există o nevoie serioasă de clarificări cu privire la criteriile utilizate pentru a clasifica mărimea fermelor, pentru a stabili ramura sau sectorul respectiv și, în special, pentru a delimita domeniul horticulturii și al agriculturii orientate către servicii.

3. Caracterul urgent al avizului

3.1 Avizul este urgent din mai multe motive:

- a) În Comunicarea privind situația locurilor de muncă în zonele rurale, Comisia abordează în detaliu și evoluția cantitativă a mâinii de lucru. Comisia subliniază că, în ciuda ponderii scăzute a muncii agricole în regiunile rurale, sectorul agricol este de mare importanță. Comisia se așteaptă ca până în anul 2014 locurile de muncă din agricultură să scadă, de la 10 milioane în prezent, cu 4-6 milioane (echivalentul unor locuri de muncă cu normă întreagă) — 2 milioane în UE-15, 1-2 milioane în UE-15-25 și 1-2 milioane în România și Bulgaria.
- b) În UE-15, numărul lucrătorilor cu normă întreagă se va stabili sau chiar va crește ușor, așa cum s-a întâmplat în Republica Federală Germania (vechile landuri). În țările care au aderat va fi de așteptat în continuare o scădere a numărului de lucrători cu normă întreagă. În cazul în care această tendință va continua, este clar că va crește nevoia întreprinderilor de lucrători sezonieri în regiunile în care sunt cultivate fructe și legume.
- c) Conform previziunilor, multor țări le va lipsi mâna de lucru calificată, capabilă de exemplu să preia funcții de conducere sau să utilizeze în exploatații mijloace tehnologice complexe.
- d) Între timp, întreprinderile se plâng că nu găsesc lucrători pe care să îi poată angaja sezonier. Au început să se facă auzite voci care cer nu doar autorizarea liberei circulații a cetățenilor europeni (libera circulație a lucrătorilor), ci și autorizarea unui număr din ce în ce mai mare de lucrători sezonieri din țări terțe. O primă deschidere s-a realizat în Polonia, unde a fost autorizată venirea unor lucrători din Belarus și Ucraina.
- e) Pe de altă parte, încă se constată un șomaj ridicat tocmai în regiunile rurale. O strategie a Comisiei constă în creșterea mobilității mâinii de lucru. Dar aceasta presupune că locurile de muncă oferite trebuie să fie atractive.
- f) Nu poate fi contestat faptul că utilizarea lucrătorilor migranți generează conflicte și probleme.
- g) Este, de asemenea, clar că în agricultură există perioade de vârf sezoniere în funcție de perioadele de vegetație, când există și posibilități de muncă. Conform Strategiei Lisabona, trebuie create locuri de muncă, dar de o calitate mai bună.

- h) În Strategia Göteborg, statele membre au căzut de acord asupra obiectivelor dezvoltării durabile. În acest context, dimensiunea socială trebuie tratată în același mod ca și obiectivele economice și ecologice. În acest mod, a fost introdusă cerința de a se respecta standardele sociale și față de lucrătorii migranți. Astfel, întreprinderile trebuie să țină seama de responsabilitatea lor socială. Lucrătorii migranți au dreptul la un tratament egal, dreptul la condiții de locuit și de muncă demne. În plus, aceștia trebuie integrați pe deplin în sistemele de securitate socială.
- i) Având în vedere inițiativa împotriva discriminării a Comisiei Europene, trebuie demarată și o dezbatere anti-discriminare cu privire la condițiile de muncă și de viață ale lucrătorilor străini.
- j) O dată cu deplina libertate de circulație a lucrătorilor în UE, se schimbă și posibilitățile de acțiune ale statelor. Prin aceasta, crește concurența atât între lucrători, cât și între angajatori.
- k) Dată fiind cifra prognozată de Comisie de 4-6 milioane de lucrători care vor părăsi sectorul, discuția privind politica agricolă comună nu poate să nu includă și o discuție calitativă asupra muncii, mai ales că se va schimba și situația lucrătorilor permanenți. Se prevede o penurie de lucrători calificați și o stabilizare pe termen lung a numărului lucrătorilor.
- în ciuda numeroaselor lor eforturi și inițiative, sindicatele nu reușesc să le explice lucrătorilor migranți drepturile pe care le au. Multe legi și norme ale țărilor de destinație nu sunt respectate. Această exploatare a lucrătorilor străini se află într-o contradicție flagrantă cu eforturile Uniunii Europene împotriva discriminării;
 - lucrătorii sezonieri sunt dezavantajați din punct de vedere financiar și prin perioadele în care nu contribuie la asigurările sociale;
 - pentru lucrătorii sezonieri nu se aplică cheltuielile care rezultă din convențiile colective pentru lucrătorii din agricultură;
 - în aproape toate țările, locuințele pentru lucrătorii migranți lasă de dorit;
 - o altă tendință o constituie angajarea lucrătorilor în agricultură de către agenții de muncă temporară; deși există exemple negative de agenții de muncă temporară, munca temporară poate reprezenta adesea un avantaj atât pentru lucrători, cât și pentru angajatori;
 - în ramurile cu o pondere ridicată de raporturi de muncă pe termen scurt, apare ușor munca ilegală. Adesea, un loc de muncă sezonier legal este utilizat pentru a lucra în continuare, după expirarea termenului de angajare, în alte ramuri, fără acte valabile.

4. Probleme actuale

4.1 Cauzele migrației forței de muncă se găsesc în principal în diferențele de nivel de trai între regiunile europene. Această migrație cauzează pe termen lung, și în țările de origine, un deficit, în special de lucrători calificați. În aceste regiuni se încearcă combaterea deficitului de mână de lucru nu prin creșterea veniturilor sau prin îmbunătățirea nivelului de formare, ci prin atragerea de lucrători din regiuni și mai sărace, pe viitor din ce în ce mai mult din afara Uniunii Europene.

4.2 Una din cauzele deficitului de mână de lucru o reprezintă condițiile de muncă din ramurile respective, uneori dificile și neobișnuite. Lucrătorii migranți se adaptează pieței și migrează pe piața liberă a forței de muncă acolo unde există cele mai bune condiții pentru ei.

4.3 Apar în mod repetat probleme legate de migrația forței de muncă:

- situația femeilor migrante care lucrează în agricultură trebuie să fie luată mai mult în considerare. În multe țări, recrutarea se concentrează în mod special asupra femeilor, ceea ce ridică probleme de ordin cultural și social atât în țările de destinație, cât și în țările de origine;
- din cauza aplicării măsurilor tranzitorii pentru libera circulație a lucrătorilor, ca urmare a extinderilor din 2004 și 2007, infrațiuțiile legate de dreptul muncii survin în situații de detașare în cadrul prestațiilor de servicii. Astfel, salariile se situează uneori în aceste cazuri sub salariul minim legal și adesea sub limita prevăzută de convențiile colective sau reglementările locale;

5. Concluzii și cadrul de acțiune

5.1 Cadrul politic general

5.1.1 CESE salută eforturile Comisiei în direcția creării de noi locuri de muncă în zonele rurale. Acestea includ și eforturi suplimentare pentru promovarea transparenței cu privire la situația locurilor de muncă în agricultură. Printre acestea se numără elaborarea de statistici privind situația locurilor de muncă, dar și o informare amplă a lucrătorilor cu privire la condițiile de muncă și de viață existente în fiecare țară.

5.1.2 Până în prezent, politica agricolă s-a concentrat în primul rând pe aspectele calitative și cantitative ale producției și, în mare măsură, nu a ținut seama de aspectele privind organizarea muncii lucrătorilor.

5.1.3 Obiectivele Strategiei Lisabona și ale Strategiei Göteborg trebuie concretizate într-o măsură mai mare. În cadrul dezvoltării unei agriculturi durabile pe viitor, pe lângă dimensiunea economică și ecologică, trebuie ținut seama și de dimensiunea socială.

5.1.4 Obiectivul prioritar al tuturor actorilor trebuie să fie eliminarea dezechilibrelor de pe piața europeană a forței de muncă. Acest obiectiv nu poate fi atins aducând în Europa din ce în ce mai mulți lucrători ieftini din regiuni tot mai îndepărtate. Modelul european este caracterizat în special și prin dezvoltarea unei vieți sociale comune în Europa. În aceasta nu își au locul ghetourile lucrătorilor migranți cu condiții proaste de locuit și de viață, fără legături cu viața culturală și socială locală.

5.1.5 Reflecțiile ulterioare și eventualele propuneri de soluții care vor rezulta din acestea vor trebui să țină mai mult seama de aspectele legate de gen.

5.1.6 Condițiile nu sunt deocamdată adecvate. Toți actorii sunt chemați să contribuie la îmbunătățirea lor.

5.1.7 Lucrătorii migranți trebuie să beneficieze de același tratament ca și lucrătorii locali. În măsura posibilităților sale, Comisia trebuie să contribuie la acest proces. Un prim pas în această direcție îl constituie formularea de standarde minime. Aceste standarde minime constituie o bază potrivită pentru o amplă dezbateră privind calitatea muncii.

5.2 Sarcini și inițiative ale partenerilor sociali

5.2.1 CESE salută eforturilor partenerilor sociali de a promova, în cadrul dialogului social, dezvoltarea formării profesionale în sectorul agricol și, în special, validarea experienței profesionale de către autoritățile abilitate de statele membre. Pașaportul european „agripass”, în curs de înființare, are ca obiect facilitarea mobilității forței de muncă din domeniul agricol în spațiul european. Pașaportul agricol nu trebuie să ducă la dezavantajarea lucrătorilor care nu dețin un asemenea pașaport, ci ar trebui să ofere mai degrabă un stimulent pentru obținerea acestui certificat de calificare.

5.2.2 Totodată, calificările profesionale transparente pot îmbunătăți mobilitatea și posibilitatea lucrătorilor de a munci și de a se stabili într-o altă țară. CESE salută inițiativele Comisiei menite să sprijine partenerii sociali cu privire la introducerea unui pașaport agricol.

5.2.3 Împreună cu Comisia Europeană și cu guvernele fiecărui stat membru, partenerii sociali trebuie să dezvolte și să pună în aplicare strategii împotriva muncii ilegale.

5.3 Inițiative comune în domeniul securității sociale

5.3.1 Securitatea socială a lucrătorilor sezonieri este extrem de importantă. Lucrătorii care desfășoară munci sezoniere pe perioada mai multor ani nu pot fi dezavantajați pe planul securității sociale în raport cu alți lucrători, în special în următoarele privințe:

- aceștia trebuie integrați în sistemul de pensii al țării de destinație și trebuie să poată beneficia pe deplin de drepturi la pensie;
- trebuie respectate dispozițiile de protecția muncii și a sănătății, iar lucrătorii migranți trebuie informați în limba lor despre riscuri și pericole;
- lucrătorii migranți trebuie acoperiți de o asigurare medicală completă.

5.3.2 Lucrătorii trebuie informați în limba lor maternă cu privire la legi, acorduri și practici privind de exemplu, salariile, remunerațiile, organizarea, asigurarea socială, impozitele și normele de protecție a muncii. În același timp, UE trebuie să respecte rolul partenerilor sociali și să nu legifereze în domenii în care se aplică contractele colective la nivel național.

5.4 Îmbunătățirea condițiilor de locuit și de viață ale lucrătorilor migranți

5.4.1 Lucrătorii migranți au dreptul în țara de destinație la o locuință demnă. La nivel european, trebuie dezvoltat un cadru prin care să fie stabilite standarde de bază pentru locuințele lucrătorilor migranți.

5.5 Etichetă de calitate pentru o muncă sezonieră echitabilă

5.5.1 De mulți ani, Comitetul s-a pronunțat în numeroase avize în favoarea unei agriculturi durabile. O astfel de agricultură nu are doar o dimensiune ecologică, ci se referă și la aspecte economice și sociale. Un sistem de certificare neguvernamental și voluntar pentru o „muncă sezonieră echitabilă” ar putea face concurența mai echitabilă. Criteriile pentru certificarea voluntară ar putea fi:

- salariul adecvat;
- structura protecției muncii;
- participarea lucrătorilor la procesele din interiorul întreprinderilor;
- clauzele din contractele de muncă;
- locuința;
- timpul de lucru.

Certificarea trebuie:

- să promoveze o concurență echitabilă;
- să informeze lucrătorii sezonieri interesați despre întreprinderile în cauză și
- să facă reclamă în favoarea bunelor practici din întreprinderi.

5.6 Difuzarea bunelor practici

5.6.1 În agricultura europeană există o multitudine de inițiative și de proiecte interesante pentru îmbunătățirea mobilității în agricultură și a situației lucrătorilor sezonieri. CESE solicită Comisiei să ia măsuri pentru a evalua și difuza exemplele de bune practici.

Bruxelles, 13 decembrie 2007

Președintele
Comitetului Economic și Social European
Dimitris DIMITRIADIS